

VALORI STILISTICO-SEMANTICE ALE VERBULUI ÎN POEZIA LUMINIȚEI SUSE

LAVINIA IONOAIA

Cuvinte-cheie: *poezie, figură de stil, verb*

Expresivitatea scrierilor literare și mai cu seamă a poeziei este implică de cele mai multe ori o deviere de la anumite norme impuse de limbajul standard.

În termeni de *figuri ale deviației* la diferite nivele, discută particularități ale unor texte din literatura universală și Heinrich F. Plett¹.

Comunicarea poetică este una intensificată prin stilistică. Particularitățile expresive și stilistice ale unui text se evidențiază la toate nivelele de constituire a sensului: nivelul fonetic – valoarea expresivă a vocalelor și a consoanelor, nivelul morfologic – preponderența anumitor categorii gramaticale și semnificația acestora, nivelul sintactic – așezarea cuvintelor în propoziție și frază, nivelul lexical – registre lexicale, nivelul semantic – cel mai complex, care dă esența, practic stilul unui poet.

Deși verbul desemnează în sensul cel mai comun o acțiune sau o stare², fiind *centrul de greutate* morfologică al narațiunii, prezența sa în poezia lirică poate genera efecte stilistice inedite, în special prin alternanța sau consecvența timpurilor și modurilor verbale, care imprimă trăirilor eului poetic o gamă variată de nuanțe.

¹Heinrich F. Plett, *Știința textului și analiza de text*, București, Editura Univers, 1983.

²Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Univers Enciclopedic, 1998, p. 1156.

Pe parcursul acestui studiu, vom urmări relevanța stilistică și semantică ale acestei clase morfologice în poezia Luminiței Suse.

Destinul literar al poetei de naționalitate română, (n. 12 iunie 1960, București), stabilită în Canada (din 1995) este un destin viu, în plină devenire, construit în esență, prin volumele: *Anotimpul licuricilor* (2001), *Sacrificiul mirării* (2002), *Geometrii singulare* (2003), *Duminica inimii* (2006), *Bioglife* (2007).

Limbajul poetic al Luminiței Suse este unul elegant, neologic, abstract, iar verbele nu fac excepție.

În poezia *Zi după zi (Sacrificiul mirării)*³, verbul *a conjuga* apare în structura-personificare „clipa ne va conjuga la timpul inerent”, sugerând prospectiv, un destin pliabil pe determinările exterioare ale ființei. Un alt verb din același text, *a împușca*, utilizat în secvența „ne va împușca” și asociat cu „substantivul devenire” creează o fractură în logica discursului. Acțiunea desemnată de verb este una bruscă, limitată ca desfășurare la câteva secunde în timpul fizic, iar *devenirea* presupune un proces îndelungat. Această asociere oximoronică poate construi o sugestie a condamnării la viață.

Aglomerarea de verbe la diferite moduri și timpuri (conjunctiv prezent, indicativ prezent, gerunziu, participiu cu valoare adjectivală, indicativ viitor) este specifică mai multor poezii, având ca efect asupra cititorului impresia unei efervescențe sau a unui tumult interior al eului, care acaparează.

Preponderența participiului din următorul fragment accentuează pe de-o parte acțiuni finalizate care, cumulate cu semnificațiile adjectivelor-epitet, se constituie într-un discurs al eului abuzat la nivel cosmic:

„Mai mult decât întristările anodine / *regret* umbra *sângerândă* a amurgului / pe obrajii noștri *mușcați* / de plânsul *îndepărtat* al oceanului / *dezgropat* nebunește de sub dune / *revenind* răzbunător în urma refluxului / când magii *rostesc* sentințe divine / când zborurile *încremenesc* *neisprăvite* / când privirile *se reîntregesc* sincopat / și dorințele *se răsfrâng* nepotolite. / Clipele ne *grăbesc*, anii ne *osândesc*, / precum două nume *scrijelite*-n nisip / valorile ne

³Luminița Suse, *Sacrificiul mirării*, București, Editura Pro Transilvania, 2002.

destramă nemilos / și ne aruncă pe aripi umede / copleșiți de ardoarea naivă / a întregului recompus firesc / de doi copii veșnic flămânzi / abandonați la sânul trist al Lunii". (*Copiii amurgului*)⁴.

Pe de altă parte, derularea paradigmatică a verbului poate crea efecte opuse; persoana a II-a, plural, devine, organic, centrul iubirii germinative. Cosmicul este astfel investit cu valențe pozitive:

„...săruturi *încremenite* în așteptare / *să se molipsească* prin telepatie / de sindromul iubirii bizare / ce *incubează* latent / în alveolele sufletului / și ne *invadează* carnea ilogic / cu mângâieri fără constrângeri / cu șoapte ce *gâdilă* /genunchii quasarilor / și-i fac *să tușească* convulsiv / *împrăștiind* embrioni de lumină / în care virușii gemelari eu și tu / *încorsetați* în boabe de ambră / vor *popula* noaptea de mâine / cu stele gravide de noi" (*Panspermie cosmică*)⁵.

Aventura devenirii este descrisă în poezia *dar existăm...* de câteva combinații ale verbului *a exista* (iterativ) cu alte verbe:

„... nu existam... credeam că nu existăm... speram să existăm... existăm”⁶.

Etapele spre existență ar putea fi denumite astfel: durată a certitudinii ne-ființei, durată a incertitudinii ființării, durată a dorinței de a fi, certitudine prezentă.

Imperativul, un alt mod verbal reprezentat în textele poetei, servește ironia, de altfel destul de rară, într-un îndemn subliminal la autodeziluzionare:

„Cu un colț de Lună / *dezlipește-ți* din ochi / lipitorile acutei mirări / că există minciună. // Pune la conservat în formol / embrionul naivității / disociață de promisiunile / cuvintelor atrofiate. // *Înmormântează* în umbră / câinele aparent scrupulos / ce mușcă prin imprudentă / și se ascunde de vină. // Mai *speră* că moartea / nu dă laș din coadă / și fuge-apoi copilărește / de responsabilitate”. (*Disociere*)⁷.

⁴http://www.poezie.ro/index.php/poetry/4941/copiii_amurgului.

⁵<http://poezie.ro/index.php/poetry/4919/print.html>.

⁶http://agonia.ro/index.php/poetry/3825/dar_existam....

⁷<http://poezie.ro/index.php/poetry/4161/disociere>.

Indicativul perfect-compus înregistrează un eveniment trecut al ființei imprudente, în relație cu miracolul natural, ca în *După melci*, de Ion Barbu:

„Când *a înmugurit* magnolia / încă țineam în brațe chivotul iernii / cu capacul imprudent deschis, / și cu fruntea rezemată de ninsori / îi vorbeam duhului dinăuntru / despre atingerile și miremele / din simfoniile primăverii. // Magnolia *a înflorit* sublim / mult prea devreme, iarăși! / Petalele îngerești *au înghețat* / și-*am plâns* și *l-am certat* / și-apoi copilărește *m-am temut* / de viscolul neființei / din privirile-i vag dezmoțite”. (*Magnolia dintr-o poveste*)⁸.

Atitudinea imatură a eului este surprinsă prin imperfectul durativ (*țineam, vorbeam*), iar reacțiile naturalului sunt punctuale: *a înflorit* și *a înghețat*. Verbele exprimă două acțiuni aflate în succesiune imediată în text, pentru a sublinia tocmai prejudiciul adus prin imprudență. *Am plâns, l-am certat* și *m-am temut* configurează un câmp lexical al nepuinței.

Relația de cauzalitate este exprimată prin instituirea unui raport de anterioritate gramaticală față de momentul prezent (cauza), în poezia *Romeo nu mai există*: „În timp ce – eminentemente albastră – / eu, neînflorita, / *mă dezvoltam* în serie Fourier în glastră / eu, neiubita, / *mă trezeam* la realitate, / când ultramarina când infra-roșie... Julieta, *asculta* manele extrem de tristă / executând sepuku pe coji de măr / mai verzi decât decente // toate acestea *se întâmplau* într-adevăr / pentru că Romeo nu mai există”.

Verbul la imperfect este conjugat la persoana I, respectiv a treia și realizează la nivel semantic, un paradox: modelul (Julieta) este compromis și eul cu reprezentări livrești despre realitate este cel veritabil.

Gerunziul cu efect de durată, *executând*, conturează o imagine rizibilă a eroinei decăzute dintr-un tragic înalt într-o condiție banală.

În plan logic, acțiunile de la imperfect și prezent sunt simultane, deoarece cauza se află în prezent, iar efectul nu se poate realiza decât la prezent sau la viitor.

⁸http://agonia.ro/index.php/poetry/3634/magnolia_dintr-o_poveste.

La nivelul modurilor, predilecția poetei înclină spre indicativ trecut și prezent, uneori viitor. Evenimentele eului există sau au existat și produc efecte.

Viitorul este, de obicei, negat, eul rămâne într-o stare de fapt, schimbarea fiindu-i refuzată:

„Lasă-i să amenințe / că ne *vor scufunda* insula / cu bomba atomică sau război psihologic, / lasă-i să amenințe / că ne *vor confiscă* mările / amprente din nisip și sarea din lacrimi // ei *vor trâmbița* toată noaptea, oricum / cui îi pasă? / pe ancora noastră *n-o să vină* nimeni în inspecție, / nicio instanță *nu ne va condamna* / această transcendentă stare de agregare...”⁹

Un exemplu de utilizare cu efecte stilistice a altor moduri, găsim în poezia *Zidiți în pentagrame*:

„nu are sens *să construim* biserici / de lemn pe fiecare planetă / din univers // nici *să scormonim* cerul cu sabia / minții până la placenta steii / din care ne naștem // *să lăsăm* timpul *să deșire* crini...”¹⁰.

Potențialitatea exprimată de modul conjunctiv, posibilitățile de cunoaștere și investigare specific umane sunt anulate prin negație. Conjunctivul afirmativ ilustrează o atitudine pasivă din partea eului: *să lăsăm*. Singurul verb dinamic este atribuit *timpului*, cu efect de risipire însă. Astfel, conjunctivele acestei poezii construiesc un câmp al golului.

O atitudine asemănătoare este descrisă prin modul conjunctiv într-un alt text:

„*Să eliminăm* genitivul din gramatică / nimeni nu aparține nimănui / ... / *să ștergem* moartea din dicționar / și atitudine //”. (*Versuri antigentive*)¹¹.

Conjunctivul completează aici paradigma imperativului, prin exprimarea unui *îndemn* la asumarea singurătății, realizat din perspectiva unui eu implicat într-un destin colectiv.

⁹ <http://agonia.ro/index.php/poetry/44530/neînchipuire>.

¹⁰ Luminița Suse, *Bioglife*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2007.

¹¹ Idem, *ibidem*.

O oscilație a expresiei între conjunctiv și viitor, ambele construite pornind de la conjuncția *să*, plasează imaginarul poetic într-un spațiu al visării și al dorinței, amintind de registrul romantic:

„Iar când mi-oi *strânge*-n brațe snop / averile bisericești, / *să emigrez* într-un muzeu de rădăcini / deschis non-stop, / *să-mi fii* doar tu groparul anilor acești / și mire-al florii de mălin // din spini / așa o *să revin* / când sedefie, când cuminte / *să-mi porți* culoarea înfiată în priviri...”¹². (*să-mi porți culoarea*).

Un raport de dependență explicită este exprimat în poezia *Imagine în oglindă*: „ah, îngerii //...// dacă ar încerca să se vadă / în ochii noștri / i-ar molipsi răceala din oglindă”¹³.

Dacă ar încerca.. i-ar molipsi configurează un scenariu al contaminării îngerilor de vidul ființei umane.

Un mod rar întâlnit, prezumtivul, creează o imagine vizuală în *religia gesturilor simple*:

„Cu primul obraz întins promoțional / spre mângâieri anonime / te-a adorat plauzibil / al doilea, iertând tangențial / te *va fi oprind* din goană / c-un gest sinucigaș”¹⁴.

Modurile nepersonale ale verbului, prezente într-o mai mică măsură, au valențe combinatorii diverse.

Astfel, modul gerunziu surprinde acțiuni în desfășurare, conservând conținutul dinamic specific verbului. Exemple precum *bătând, torcând, arzând, fluierând* sugerează o „neliniște șuierătoare” (*conviețuire cu rana*)¹⁵.

Dintre celelalte moduri nepersonale, doar participiul cu valoare de adjectiv este relevant pentru semnificațiile textului poetic, desemnând în special trăsături abstracte. Această stilizare cu efect de abstractizare a expresiei este o trăsătură de fond a poeziei Luminiței Suse.

Verbul are o reprezentativitate consistentă în economia categoriilor gramaticale care apar în poezia autoarei. Acesta este centrul

¹² http://agonia.ro/index.php/poetry/46838/să-mi_porți_culoarea.

¹³ Luminița Suse, *op. cit.*, 2007.

¹⁴ http://agonia.ro/index.php/poetry/47194/religia_gesturilor_simple.

¹⁵ http://agonia.ro/index.php/poetry/42362/conviețuire_cu_rana.

care ordonează trăirile eului liric sau stabilește esența unei stări, a unei viziuni asupra realității sau a unei atmosfere (în cazul imperfectului).

Bibliografie

- Coteanu, Ion, *Stilistica funcțională a limbii române*, București, Editura Academiei, 1973, vol. 1 – Stil, stilistică, limbaj.
- Iordan, Iorgu, *Stilistica limbii române*, București, Editura Științifică, 1975.
- Irimia, Dumitru, *Introducere în stilistică*, Iași, Editura Polirom, 1972.
- Munteanu, Ștefan, *Stil și expresivitate poetică*, București, Editura Științifică, 1972.
- Suse, Luminița, *Bibliografie*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2007.
- Idem, *Sacrificiul mirării*, București, Editura Pro Transilvania, 2002.

Webografie

www.agonia.ro; www.luminitasuse.com.

Résumé

La catégorie grammaticale du verbe est représentée dans la poésie de Luminița Suse aux effets stylistiques variés.

L'indicatif apparaît surtout dans les variantes de l'imparfait, du passé composé et du présent et suggère une atmosphère, une action finie, ayant des conséquences dans le plan du présent.

Le subjonctif et le conditionnel expriment l'incertitude, la possibilité étant presque toujours infirmée par la réalité de l'être.

Les modes non personnels sont représentés surtout par le gérondif. Le participe est soumis à la conversion et devient adjectif.

Les verbes utilisés dans les poèmes analysés décrivent des actions abstraites; l'être surpris dans ces créations lyriques subsume ses sentiments et ses attitudes à l'espace cosmique.